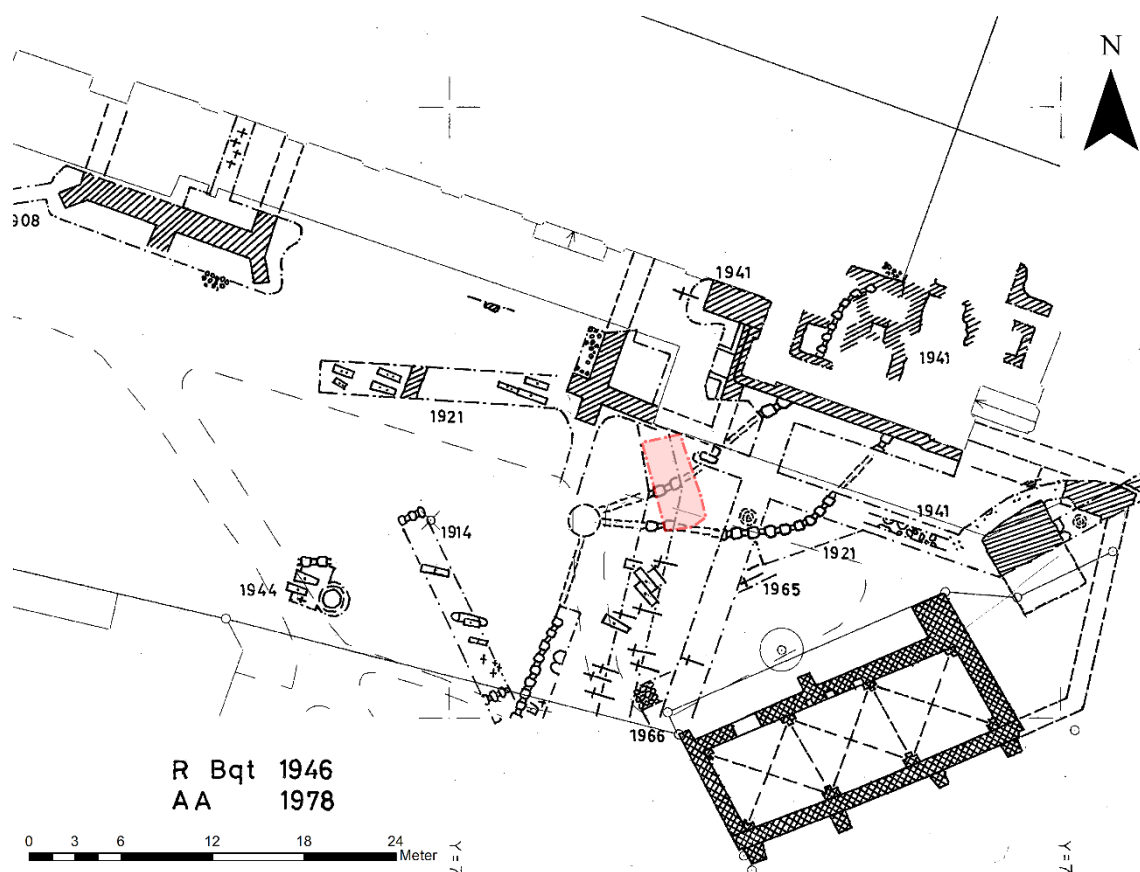

Kv Domkyrkan 1 och Sankt Laurentius 3

Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2017
Imelda Bakunic Fridén

Titel: Kv Domkyrkan 1 och Sankt Laurentius 3

Författare: Imelda Bakunic Fridén

Kulturmiljörapport: 2022:19

Omslagsbild: Planritning över aktuellt schakt, mot bakgrund av Generalkartan/Kulturens LA-arkiv

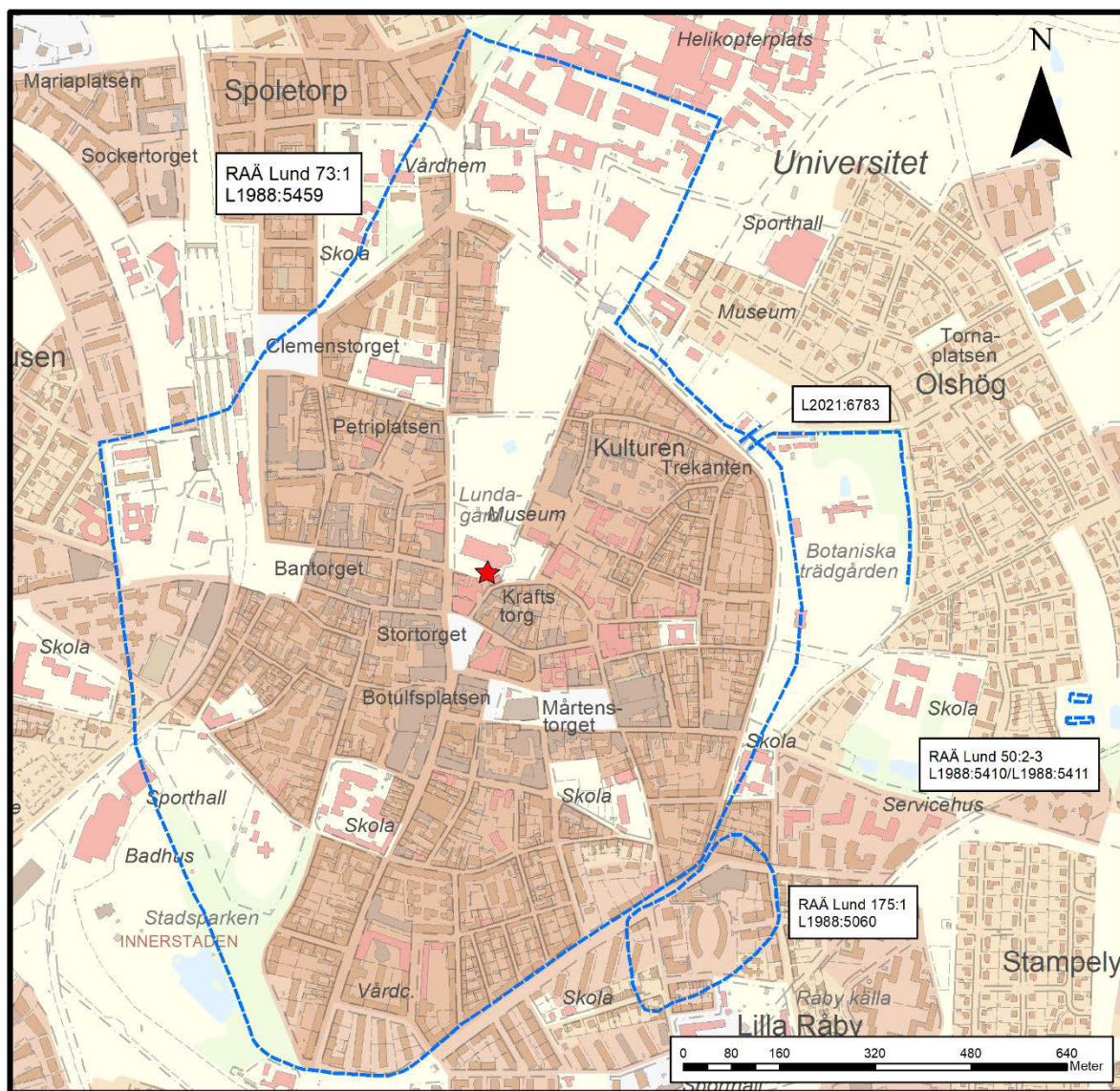
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	2
Fornlämningsmiljö	3
Kv Domkyrkan	3
Kv Sankt Laurentius	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	5
Genomförande och resultat	6
Kulturlagerstatus	9
Förslag på fortsatta åtgärder	9
Administrativa och tekniska uppgifter	9
Referenser	10
Bilaga	11
Bilaga 1. Planritning	11

Sammanfattning

- Med anledning av en planerad reparation av en fjärrvärmekulvert från 1870-talet mellan Liberiet och domkyrkan, har Kulturen genomfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning enligt Länsstyrelsen beslut (dnr. 431-13977-2017, Kulturens projektnummer 61000–571). Tillstånd till ingrepp gällde inom Lunds medeltida stad, fornlämning Lund 73:1/L1988:5459, i Lunds kommun.
- Lunds domkyrka är beläget centralt i det medeltida stadsområdet i Lund och uppfördes omkring år 1104. Kyrkobyggnaden och den omkringliggande miljön genomgick stora förändringar under tidens gång. Arkeologiska iakttagelser från domkyrkoområdet finns från 1890-tal fram till idag. Vid tidigare undersökningar kring kyrkobyggnaden har både gravar och grundmurar påträffats.
- I samband med reparation av en fjärrvärmekulvert, mellan domkyrkan och Liberiet, upptogs ett 15 m² stort schakt. Under dagens gatsten och bärlager påträffades kulverten vid cirka 0,25 m djup, därefter påträffades en rad med tegel vid 0,45 m djup samt en behuggen sandsten. I schaktets västra del framkom fyllnadsmassor innehållandes omrörd kulturjord och delar av människoskelett. Humanbenen härrör från medeltida gravar. Gravarnas ursprungliga position har skadats sedan tidigare markingrepp, troligen i samband med anläggandet av kulverten under 1870-talet.

Figur 1. Lunds stad, fornlämning 73:1/L1988:5459 m.fl, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna. Mot bakgrund av fastighetskartan © Lantmäteriet.

Inledning

Med anledning av en planerad reparation av en fjärrvärmekulvert från 1870-talet mellan Liberiet och Domkyrkan (figur 1), har Kulturen genomfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning enligt Länsstyrelsen beslut (dnr. 431-13977-2017, Kulturens projektnummer 61000–571). Tillstånd till ingrepp gällde inom Lunds medeltida stad, fornlämning Lund 73:1/L1988:5459, i Lunds kommun.

Fornlämningsmiljö

Kv Domkyrkan

Lunds domkyrka är beläget centralt i det medeltida stadsområdet i Lund och uppfördes omkring år 1104, i samband med upprättandet av ärkebiskopsstolen i Lund och skapandet av en nordisk kyrkoprovins (Bevaringskommittén 1983:43). Byggnadsmaterialet fraktades till Lund från sandstenbrotten i trakterna kring Höör. Kryptans huvudaltare invigdes år 1123, men kyrkan invigdes inte förrän år 1145 och helgades då åt Jungfru Maria och Sankt Laurentius.

Kyrkobyggnaden och den omkringliggande miljön genomgick stora förändringar under tidens gång. På 1320-talet lät ärkebiskop Karl den Röde bygga ett kapell på den södra sidan av domkyrkan (i hörnet mot tvärskeppet) och ännu ett kapell uppfördes hundra år senare på samma sida i hörnet mot tornen. Lunds siste ärkebiskop Birger Gunnersen iståndsätte den svårt förfallna kryptan som delvis stod under vatten. Han anställde stenmästare Adam van Düren från Westfalen, som kom att arbeta i domkyrkan i två perioder under tidigt 1500-tal. De första insatserna blev att dränera kryptan och förstärka valven.

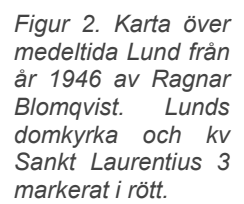
Efter reformationen år 1536 revs Lunds medeltida sockenkyrkor och domkyrkan kom att tjäna som församlingskyrka för hela staden (Bevaringskommittén 1983:43–44). Under 1800-talets första hälft revs ett antal mindre hus, kyrkogårdsmuren, samt kapellen på domkyrkans södra sida. Den nuvarande byggnaden är till stor del präglad av C.G. Brunius och Hugo Zettervall, som vid mitten av 1800-talet genomförde omfattande restaureringar, både utvändigt och invändigt (Bevaringskommittén 1983:43).

År 1869 beslutade domkyrkorådet om rivning av det södra tornet, och i samband med detta försvann även de strävpelare som under åren satts upp för att stabilisera bland annat tvärskepp och torn (Bevaringskommittén 1983:44).

Kv Sankt Laurentius

Det nuvarande kvarteret Sankt Laurentius, beläget söder om domkyrkan, bildade under senmedeltiden två olika kvarter. Mellan dessa kvarter gick en gata i nord–sydlig riktning från Stortorget till domkyrkan. Gatan omtalades efter reformationen som *Kirkestraedet*. Från början av 1600-talet kallades samma gata istället för *Lilla Kyrkogatan* (Andrén 1984:85). År 1912 lades gatan igen och de två kvarter slogs samman (Bevaringskommittén 1983:127).

Sankt Laurentius 3 är beläget i kvarterets nordöstra del. Nuvarande tegelbyggnad benämnd Liberiet, uppfördes under senmedeltiden och tjänade då som domkapitlets bibliotek (Bevaringskommittén 1983:128–129). Liberiet har genom århundradena renoverats ett flertal gånger. På 1700-talet genomfördes omfattande reparationsarbeten, på grund av sprickbildningar och allmänt förfall. År 1843

Tidigare arkeologiska iakttagelser

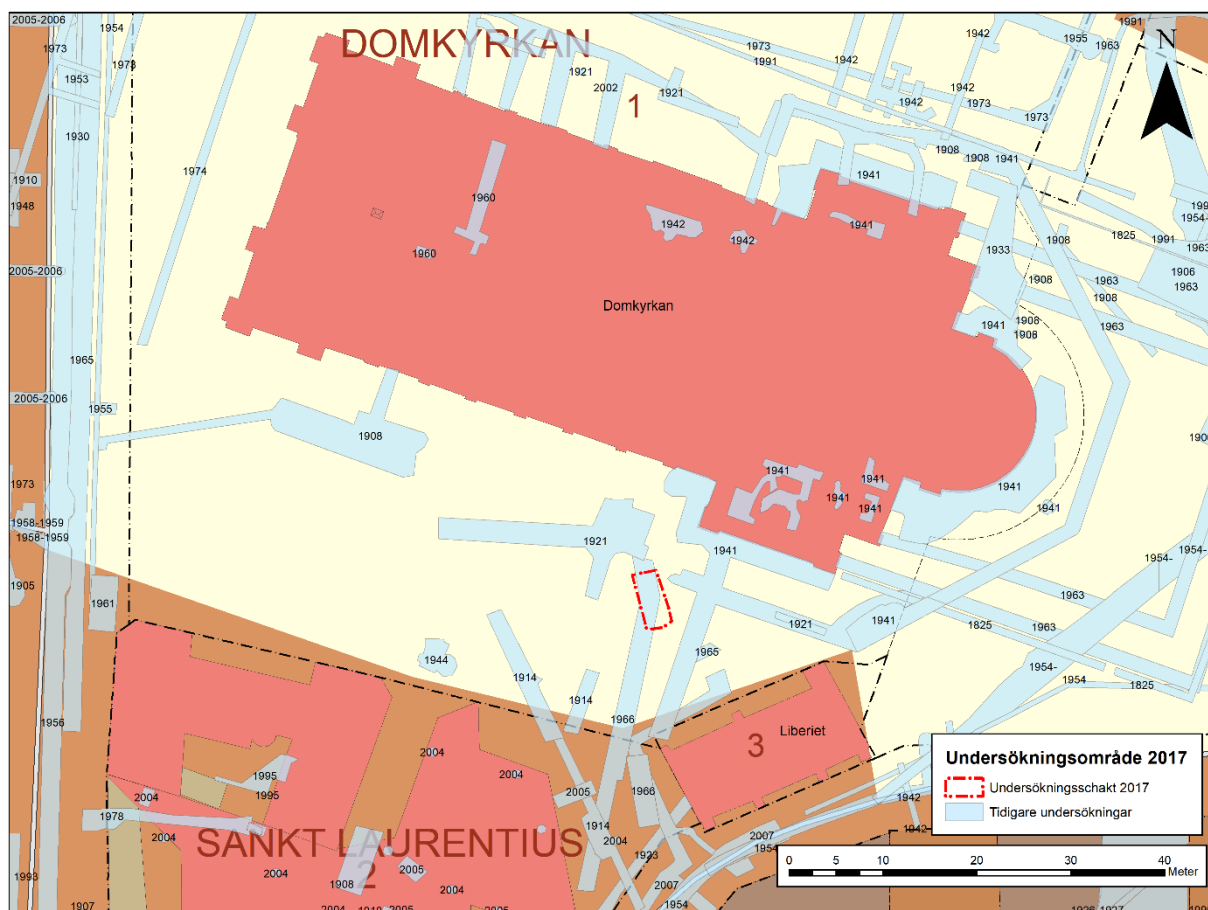
Arkeologiska iakttagelser från domkyrkoområdet finns från 1890-tal fram till idag. Vid tidigare undersökningar kring kyrkobyggnaden har både gravar och grundmurar påträffats (Kulturens LA-arkiv). Gravarna var både begravingar utan och med kista; med kisttyper som trä, trästockar, sten och tegel. Grundmurar från bland annat från Sankt Eriks kapell, ärkebiskop Karls kapell, en strävpelare från ärkebiskop Peder Lyckes kapell och Adam van Dürens strävpelare har påträffats. Vidare har det framkommit en vattenledning av tuffsten från 1100-talet och en vattenledning anlagd av Adam van Düren.

Vid undersökningar inuti domkyrkan på 1940- och 1950-talen påträffades resterna av grundmurar tillhörande en äldre kyrka, vilken omtalas i Knut den heliges gåvobrev från år 1085. Byggnaden hade troligen ett kvadratisk kor och ett litet kvadratisk altarrum längst i öster (Carelli 2012:135). Under 1950-talets undersökning i domkyrkans golv, framkom en äldre grundmur, vilken var 1,45 m bred och som hade anlagts på bottenleran (Bevaringskommittén 1983:43). Några av grundmurarna i området härrör bland annat från medeltida kapell och äldre strävpelarfundament. I skriftliga källor omnämns att ärkebiskop Birger Gunnarsson planerade att bygga ett kapell intill det norra tornet runt år 1500. Kapellet uppfördes troligen aldrig men grundmurar har påträffats vid två olika grävningsarbeten på den norra sidan av domkyrkan (Balic & Gardelin 2002:17).

År 1966 upptogs ett schakt i nordsydlig riktning, beläget mellan domkyrkan och Liberiet. Det påträffades bland annat fyra kistgravar och ytterligare åtta gravar (Kulturens LA-arkiv).

Under åren 2009–2011 genomfördes omstruktureringsarbeten av området runt domkyrkan samt ner till domkyrkoforum. Vid domkyrkans västra ingång, påträffades år 2009 bl.a. delar av det medeltida södra tornets grundmur tillsammans med en grundpelare (Ericsson 2018:5). Vid schaktningen för en trappa i norra delen av domkyrkan, påträffades år 2010 bland annat grundstenar, vilka troligen utgjort en grundmur för ett planerat kapell från tidigt 1500-tal (Ericsson 2018:5). År 2011 dokumenterades grundstenar som ingick i en byggnad från 1400-talet (domskolan), påträffade väster om domkyrkan. Väster om Liberiet framkom flera gravar, där de yngsta gravarna var belägna på ett djup av 0,80 m med dateringar till 1400-talet, medan de äldsta gravarna påträffades cirka 1,50 m under dagens markyta och daterades till 1000-talet. Därunder påträffades bebyggelsespår i form av lergolv och även brandlager i flera nivåer, en större gödselstack eller latrin (med möjlig datering till tidigt 1000-tal eller sent 900-tal (Ericsson 2018:5).

Under åren 2014–2018 genomfördes renoveringar gällande grundläggningsförhållandena inne i Liberiet, där grundförstärkning, provgrop och geoborrning utfördes. Resultaten av de arkeologiska schaktningsövervakningarna visade bland annat på att byggnaden till stora delar är nedgrävd i morän. I byggnadens norra del påträffades flera intakta äldre kulturlager, varav ett kulturlager vid 1,20 m djup kan dateras och funktionsbestämmas till byggnationen av domkyrkan vid början av 1100-talet (Ericsson 2020:7).

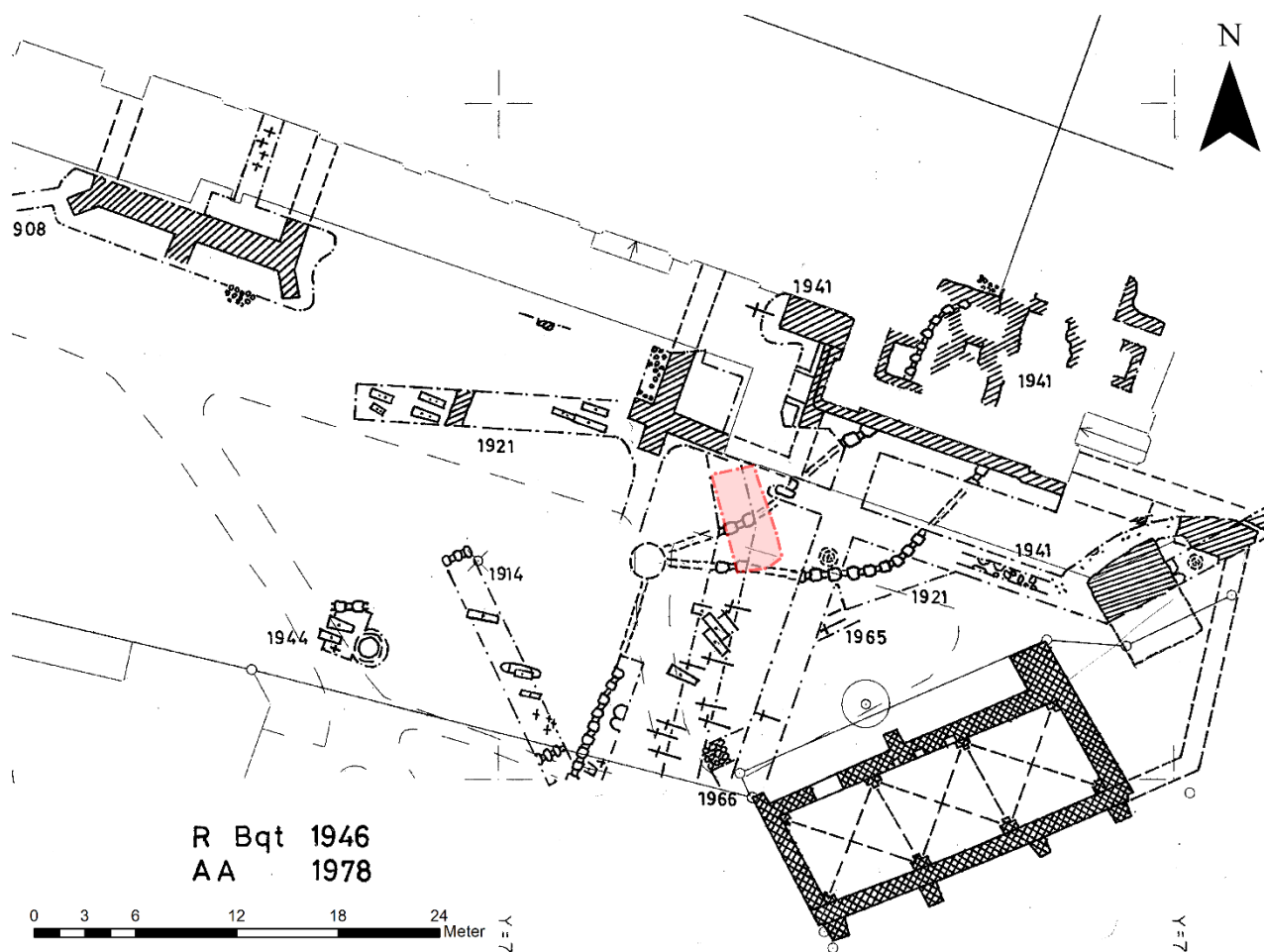
Figur 3. Tidigare undersökningar inom området för kv Domkyrkan 1 och kv Sankt Laurentius 3, mot bakgrund av fastighetskartan. 2017 års undersökningsschakt markerat i rött. © Lantmäteriet/Kulturens StadsGIS.

Genomförande och resultat

I samband med reparation av en fjärrvärmekulvert, mellan domkyrkan och Liberiet (figur 3), upptogs ett 15 m² stort schakt.

Under dagens gatsten och bärlager påträffades kulverten vid cirka 0,25 m djup, med en bredd av omkring 1,50 m. Ett smalschakt på kulvertens utsidor upptogs, med en bredd av cirka 0,20 m. Av denna bredd upptogs halva ytan av en tegelstensrad längs med kulvertens sidor, vid ett djup av 0,45 m (bilaga 1).

Jordmassorna i schaktet var uppblandade med äldre kulturljord och däri påträffades mänskliga skelettdelar. Humanbenen härrör från medeltida gravar. Gravarnas ursprungliga position har skadats sedan tidigare markingrepp, troligen i samband med anläggandet av kulverten under 1870-talet. Skelettdelarna återdeponerades därmed i schaktet. Inom samma område har det påträffades år 1966, tretton intakta medeltida gravar varav fyra hade kista (figur 4, Kulturens LA-arkiv).

Figur 4. Aktuellt undersökningsschakt markerat i rött, mot bakgrund av Kulturens generalkartblad 55:24. Kulturens LA-arkiv.

Förutom skelettdelar fanns det mängder av rött och gult tegel samt golvdelar av sten, som sannolikt kan härledas till ombyggnationer i domkyrkan under sent 1800-tal (bilaga 1).

En behuggen sandsten påträffades men togs ej tillvara, då den var i mycket söndervittrat skick (figur 5). Inga intakta medeltida kulturlager påträffades i undersökningsschaktet.

Figur 5. En behuggen sandsten, med måtten 0,35×0,13×0,17 m påträffades i schaktets massor.

Kulturlagerstatus

I undersökningsschaktet framkom moderna bärlager och fyllnadsmassor med omrörd kulturlager innehållandes bland annat skelettdelar. Det påträffades inga intakta medeltida kulturlager eller gravar, däremot ses spår efter dessa i de återfyllda jordmassorna som framkom.

Förslag på fortsatta åtgärder

Arbetet är slutfört, inga vidare åtgärder krävs.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-13977-2017
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Lämningsnr, fornreg	L1988:5459
Kulturens projektnr	61000–571
Trakt/kvarter/fastighet	Domkyrkan 1 och Sankt Laurentius 3
Socken	Lund
Kommun	Lund
Län	Skåne
Typ av exploatering	Reparation av en fjärrvärmekulvert
Uppdragsgivare	Domkyrkan
Typ av undersökning	Arkeologisk schaktningsövervakning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Aja Guldåker
Övrig personal	-
Fältarbets tid	2017-09-04 – 2017-09-14
Fälttid, arkeolog, tim	3 h
Fälttid, maskin, tim	-

Yta, m ²	15 m ²
Kubik, m ³	5 m ³
Schaktmeter, m	6 löpmeter

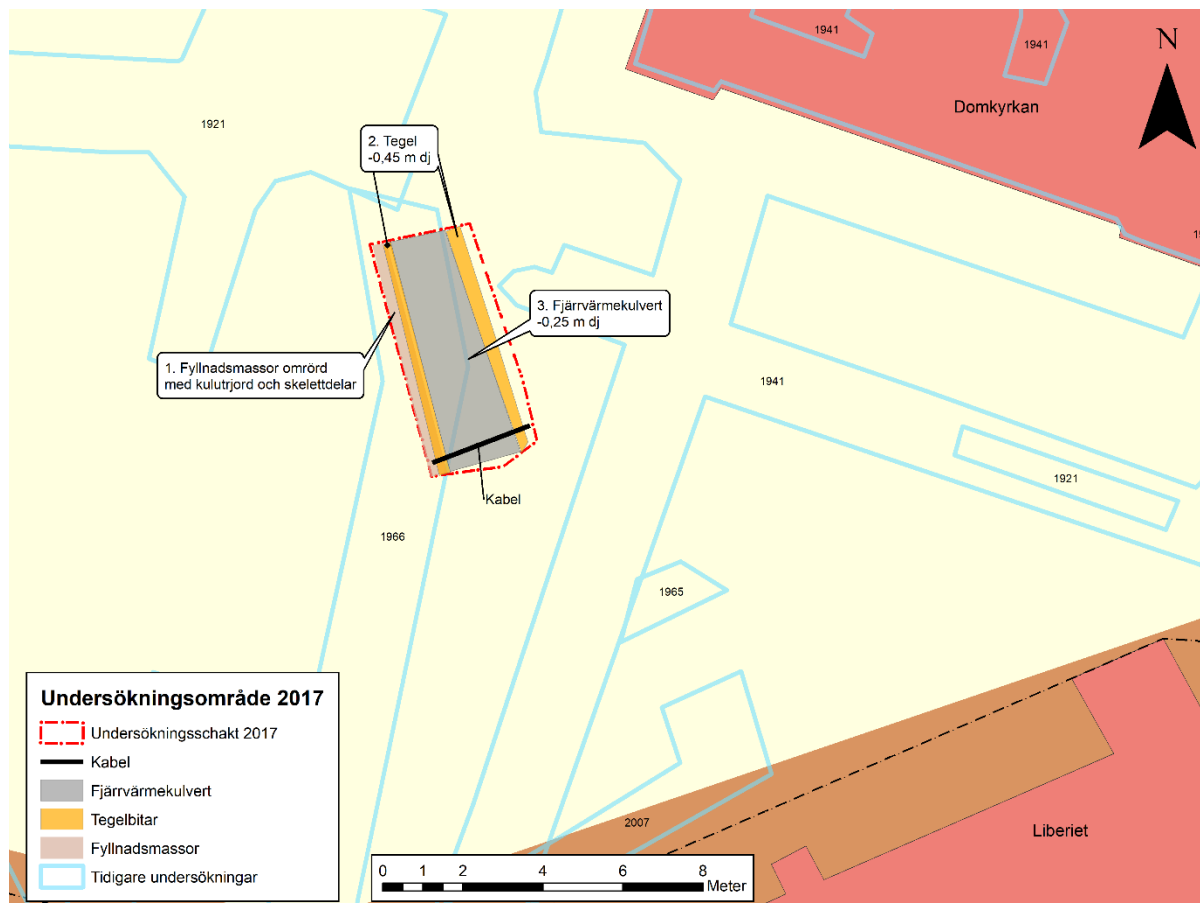
Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs.
Ritning, dokumentation	1 st. A3-ritfilm: 1 planritning skala 1:400, Digitala inmättningsfiler i Kulturens stads-GIS
Foto	3 digitala fotografier
Analyser	-
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Domkyrkan 1

Referenser

- Andrén, A. 1984. Lund. Tomtindelning, ägostruktur och sockenbildning. Rapport *Medeltidsstaden* 56. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer.
- Balic, I. & Gardelin, G. 2002. Lundagårdsområdet. Arkeologiska förundersökningar 2001–2002. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 104*. Stencil. Kulturen, Lund.
- Bevaringskommittén. 1983. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Krafts Rote*. Lund.
- Carelli, P. 2012. *Lunds historia – staden och omlandet 1. Medeltiden*. En metropol växer fram. Lund.
- Ericsson, G. 2018. Lunds domkyrka, kv Domkyrkan 1, fornlämning Lund 73:1. Lunds stad, Lunds kommun, Skåne län. Geoteknisk undersökning 2016. *Kulturmiljörapport* 2018:13. Kulturen, Lund
- Ericsson, G. 2020. Kv Sankt Laurentius 3. Liberiet, fornlämning RAÄ 73:1/Lämningsnr L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologiska schaktningsövervakningar 2014 till 2018. *Kulturmiljörapport* 2020:67. Kulturen, Lund.

Bilaga

Bilaga 1. Planritning

Aktuellt undersökningsschakt markerat i rött, inom området för kv Domkyrkan 1 och kv Sankt Laurentius 3, mot bakgrund av fastighetskartan. Tidigare undersökningar markerat i blått © Lantmäteriet/Kulturens StadsGIS.

Under gatsten och bärlager, framkom följande i schaktet:

1. Brungrå, kompakt lera med mycket inslag av grus, makadam, gult och rött tegel. Spridda delar av humanben i fyllningen. Fyllnadsmassor, omrörd med äldre kulturljord och människoskelett. Dokumenterades 0,20 m utifrån kulverten, varav hälften av ytan upptogs av en tegelrad (2).
2. Gult och rött tegel samt tegelbitar, rad med tegel uppblandat med grus och sten vid 0,45 m djup under markytan.
3. Kulvert. Påträffad 0,25 m under dagens markyta.

2022

- 2022:1 Rådhuset i Helsingborg Kunskapsunderlag. Rådhuset 3, Helsingborg. Lena Hector och Carita Melchert.
- 2022:2 Munkarps kyrka, Munkarp 4:40, Höörs kommun, Skåne län. Antikvarisk medverkan. Carita Melchert.
- 2022:3 Värpinge 17:10, RAÄ 156:1, L1988:4998. Värpinge, Lunds socken, Lunds kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2018. Aja Guldåker & Sebastian Boström.
- 2022:4 Innerstaden 2:1 – Lilla Fiskaregatan, RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Kristoffer Brink.
- 2022:5 Universitetet 1. RAÄ Lund 73:1, L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Schaktningsövervakning 2021. Sebastian Boström
- 2022:6 Lilla Fiskaregatan och Stora Gråbrödersgatan, fornlämning RAÄ Lund 73:1/Lämningsnr 1988:5459, Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Gertie Ericsson.
- 2022:7 Sankt Petri Kyrkogata. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020-2021. Sebastian Boström.
- 2022:8 Sankt Mikael 6. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2019. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:9 Västra Mårtenstorget. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020. Linnea Lidh
- 2022:10 Kv Eskil 20. RAÄ Lund /L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:11 Apoteket Svanen, Apotekaren 11, Lunds kommun, Skåne län, Antikvarisk medverkan 2021-2022. Carita Melchert.
- 2022:12 Bredgatan etapp 3. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017-2018. Sebastian Boström.
- 2022:13 Lund 73:1. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017-2018. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:14 Tosterups kyrka. Tosterups socken, Tomelilla kommun, Skåne län. Arkeologisk kyrkvindsstädning 2022. Krister Kåm Tayanin.
- 2022:15 Innerstaden 2:1 Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020-2021. Generellt tillstånd – Kraftringen. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:16 Kv Domkyrkan 1 och 2. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:17 Mårtenstorget. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk förundersökning 2022. Imelda Bakunic Fridén
- 2022:18 Innerstaden 2:1, Lund. RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2020–2021. Generellt tillstånd – VA Syd. Imelda Bakunic Fridén

2022:19

Kv Domkyrkan 1 och Sankt Laurentius 3. Fornlämning RAÄ Lund 73:1/L1988:5459. Lunds stad och kommun, Skåne län. Arkeologisk schaktningsövervakning 2017. Imelda Bakunic Fridén